

Kärkla linnapargi hoolduskava

SISUKORD

Sissejuhatus	2
Töö koostamise alused	2
Pargi asukoht ja suurus	2
Pargi maa-ala omanikud ja haldajad	2
Pargi kaitsestaatus	2
Pargi piiride täpsustamine	3
Pargi kasutus	3
Ajalooline analüüs	3
Kirikupargi rajamine 1860-1910	3
Kirikupark Eesti iseseisvusaastatel	5
Kultuuripark nõukogude perioodil	6
Olemasoleva olukorra kirjeldus	7
Pargi piirid ja ümbrus	7
Pargi ruumiline ülesehitus ja kujundus	8
Pargi rajatised ja väikevormid	8
Pargi pinnas, veeolud, puistu ja rohttaimestik	9
Muu elustik	10
Pargi väärtused	10
Pargi säilitamise ja hooldamise põhimõtted	11
Meetmed elurikkuse parandamiseks pargis	12
Raied	13
Puude raie	13
Põõsaste raie	14
Puittaimestiku hooldus	14
Puude hoolduslõikus	14
Põõsaste ja põõsastike hooldamine	14
Pargiaasade ja rohttaimestiku hooldus	15
Puudealuse väärtusliku rohttaimestiku hooldus	15
Murude hooldus	15
Teede hooldus	16
Hooldustööde mahud	16
Kasutatud kirjandus ja materjalid	17

LISAD

Lisa 1. Kärkla linnapargi dendroloogia

Lisa 2. Puittaimede kirjeldamise ja hindamise meetoodika

Lisa 3. Kärkla linnapargi puude inventeerimise tabel

Lisa 4. Kärkla linnapargi põõsaste inventeerimise tabel

Lisa 5. Kärkla linnapark kaartidel ja plaanidel

Lisa 6. Kärkla linnapark: fotod

Lisa 7. Joonis: Kärkla linnapargi raieplaan ja hoolduskava M 1:500, A1

SISSEJUHATUS

Töö koostamise alused

Kärkla linnapargi hoolduskava on koostatud looduskaitsealusele pargile (KLO1200452), mille piirides asuvad kultuurimälestised Kärkla kirik (reg. nr 23574) ja II maailmasõjas hukkunute ja terroriohvrite ühishaud (reg. nr 26) ning nende kaitsevöönd. Park asub Hiiu maakonnas, Hiiu vallas, Kärkla linnas.

Töö tellija: Hiiu Vallavalitsus, registrikood 75038612; aadress: Keskväljak 5a, Kärkla 92413

Töö teostaja: FIE Kristiina Hellström, maastikuarhitekt, agr. dr, muinsuskaitse tegevusluba nr. VS 595/2012; aadress Sarve k., Pühalepa vald, 92322 Hiiumaa, on koostanud joonised ja seletuskirja. Jooniste tehniline kujundus: Urmas Voolma, DAGOpen OÜ.

Pargi asukoht ja suurus

Kärkla linnapark asub Hiiu maakonnas, Hiiu vallas, Kärkla linnas, kus elab üle 3000 elaniku. Park asub Nuutri jõe paremal kaldal Uue, Posti ja Kalda tänava vahel.

Kärkla linnapargi pindala on Keskkonnaregistri andmetel 5,2 ha.

Pargi maa-ala omanikud ja haldajad

Park koosneb kinnistutest nr 37101:004:0008 (kiriku maa), 37101:004:0012 (monumendi alune maa kiriku sissepääsu ees), 37101:004:0011 (lauluväljaku ümbrus, valla maa); 37101:004:0140 (alajaam) ning kinnistuks vormistamata maast, mis hõlmab suurima osa pargist.

Parki hooldab Hiiu vald.

Pargi kaitsestaatus

Kärkla linnapark on on looduskaitsealune park, registrikoodiga KLO1200452. Pargi valitsejaks on Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regioon. Kärkla linnapargi kaitsekorra aluseks on Vabariigi Valitsuse 3. märtsi 2006. a määrus nr 64: Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri. Park on kaitse alla võetud Hiiumaa Rajooni TSN Täitevkomitee 15. juuli 1959. a otsusega nr 4 "Looduskaitse kindlustamisest Hiiumaa rajoonis".

Praegused Kärkla linnapargi piirid on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 29.06. 2006 vastu võetud määrusega nr 151 (RT I 2006, 33, 251). Piir algab põhjaosas paigast, kus parki läbiv kraav ristub Posti tänavaga, sealt kulgeb piir piki Posti tänavat kuni ristumiseni Uue tänavaga. Idapiir paikneb piki Uut tänavat kuni Nuutri jõeni. Pargi lõunapiiriks on Nuutri jõgi ja läänepiiriks kuivenduskraav, mis algab Nuutri jõest ja kulgeb Posti tänavani.

Kaitsekorralduskava puudub. Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri (RT I 2006, 12, 89) sätestab: Pargi kaitse-eesmärk on ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtusliku puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnaliste kujunduselementide säilitamine koos edasise kasutamise ja arendamise suunamisega (§ 1. lõige 2).

Looduskaitsealuse pargi piirid langevad põhimõtteliselt kokku kaitsevööndiga, mis on ühiselt kehtestatud arhitektuurimälestistele Kärkla kirik (reg. nr 23574) ja ajaloomälestistele II maailmasõjas hukkunute ja terroriohvrite ühishaud (reg. nr 26). Kultuurimälestistele määrati kaitsevöönd Kultuuriministri käskkirjaga, vastu võetud 19.12.2006 nr 388 (RTL 2007, 1, 13)

Ühishaud tunnistati ajaloomälestiseks kultuuri- ja haridusministri 1. juuni 1995. a määrusega nr 19/1 (RTL 1996, 119/120, 627). Kärkla kirik tunnistati arhitektuurimälestiseks 10. septembri 1999. a määrusega nr 20 (RTL 1999, 129, 1797).

Pargi piiride täpsustamine

Käesolevas töös on tehtud ettepanek kohandada looduskaitsealuse pargi piiri vastavalt geodeetilise aluse mõõtkavale (1:500) ja 2006. a pargi piiride kaardile (lisa 5). Pargi piir võiks kulgeda piki Posti ja Uue tänava serva (kõnniteed puuduvad), Nuutri jõe ja kraavi keskjoonel või vastavalt sealsetele kinnistupiiridele.

Täpsustatud piiridega pargi pindalaks mõõdeti 5,29 ha.

Pargi kasutus

Kiriku esine plats on kasutusel kirikupühadel ja muudel kirikuga seotud talitustel, samuti kontsertidel.

Linnapark tervikuna on Kärkla elanike puhkepark, mida ilmselt sõltuvalt Kärkla rahvaarvust ning niigi kõikjal lokkavast rohelusest igapäevaselt eriti aktiivselt ei kasutata. Natuke on läbijalutajaid ja rattaga sõitjaid. Koolilastel toimuvad siin aeg-ajalt kehalise kasvatus tunnid.

Praegu on parki üles seatud disk-golffi korvid, mida kasutavad peamiselt koolilapsed.

Talvel kasutatakse parki suusatamiseks.

Pargi lauluväljakul korraldatakse vabaõhukontserte, laulu- ja tantsupäevi jm üritusi. Lauluväljaku vastas on tehtud ka jaanituld.

AJALOOLINE ANALÜÜS

Kirikupargi rajamine 1860-1910

Kärclat on esimest korda mainitud 1564. a rootslaste küla ja vakusena (Kärtil, Kertell, Kiertel). Enamus Hiiumaa rootslasi, sh Kärkla külas elanud, asustati 1781. a keisrinna Katariina II käsul ümber Ukrainasse. 1806. a Eestimaa kubermangu atlas (vt lisa 5) näitab siin veel 33 talukohta, mis paiknesid Nuutri jõe ja Liivaoja vahel (praegusest Kalda tänavast Rookopli tänavani). 1810. a asutasid Suuremõisa ja Kõrgessaare mõisa omanikud vennad Peter Ludwig Konstantin ja Heinrich Georg Eduard von Ungern-Sternberg Kärclasse Kertelhofi nimelise karjamõisa. Ettevõtlikud mõisnikud panid Suuremõisas 1929. a käima kalevivabriku Tuchfabrik Dago-Kertell, mille tooraine tuli saarele toodud meriino tõugu lammastelt. 1930. a viidi vabrik üle Kärclasse, kus olid paremad eeldused – veerohke Nuutri

jõgi, metsaalade ligidus ning sadamaehitamise võimalus. Kärkla töölisasula hakkas kasvama koos vabriku arenguga¹.

1835. a sai kalevivabriku direktoriks Robert Eginhard von Ungern-Sternberg, nn vanaparun (1813-1898). Tema ajal, 1861-63, ehitati Kärkla kirik vabrikust ida poole lagedale põllule, mida hakati kutsuma Kirikupõlluks. Kirik ehitati paekivist, neogooti stiilis ja on Ristija Johannesele pühitsetud. Kiriku ümber istutati ka puid. Ühel säilinud fotol (vt lisa 6), mis kujutab kirikut enne vabriku põlengut 1870. a, on tõesti lage väli, tihedam haljastus on aga kiriku ja vabriku vahel. 1878. a joonistatud Kärkla plaanil (lisa 5) on Kirikupõllul näidatud hõredaid puudegrupe. Rohkem haljastust on Nuutri jõe ääres ning kirikust ida pool. Ilmselt juba väljakujunenud puistu/pargiala on näha läänepoolsel kolmnurgal, vabriku maa-alal. Pargis on kujutatud ka teerajad.

Lauluväljaku taga, kraavi ääres kasvanud ühe hiljuti pikali kukkunud ja tükkideks saetud saare tüvelt oli võimalik lugeda u 140 aastaringi (saetud u 3 m kõrguselt, d 65 cm), arvatav istutusaeg seega 1865-70. Saarekännul vanade saarte poolringis pargi lõunaosas sai lugeda vähemalt 130 aastaringi, nii et 1870. aastad on tõepoolest esimeste puude istutusaeg.

19-20. sajandi vahetusest pärit fotodel (lisa 6) on näha kiriku ümbruse kruusatud teeradu ning juba rohkem haljastust. Istutustööd jätkusid ka vanaparuni poja, Ernst Otto Adam von Ungern-Sternbergi (1850-1928) ajal. Suuremad (1870. aastatel istutatud) puud fotodel näevad välja nagu paplid, mille järglasi praegugi pargis kasvab. Vanem ja tihedam puistu on läänepoolses kolmnurgas – lehtpuud ja kuused segamini, taamal Sadama tänava ääres paplite rida. Kiriku ümber kasvavad puud on veel noored – männid, kuused, lehtpuud, sh sanglepad, samuti Posti tänava äärsed lehtpuud. Kirikust lääne poole on istutatud pärnad ja kaks lehist, mis tänaseni alles. Lehiste istutamisaeg jääb fotode järgi otsustades 1890. aastatesse.

1909. a tehtud fotol paruniproua v Ungern-Sternbergi matustest Kärkla kiriku ees (HKM Fp207 F198) on taustal näha noor vene lehis, sellest paremal ilmselt kaheharuline saar (mille ü on täna 278 cm), edasi pärnad (tänapäev ü 160-205 cm) ning kraavi ääres kasvavad sanglepad (ü 220-250 cm).

Elmar Vragar kirjutab², et parun Ungern-Sternberg laskis istutada “rea ilupuid, nagu Lõuna-Euroopast pärit hõbepaplid, Kanada paplid ja ainukese pöökpuu vastu Uut tänavat”. Vabrikul oli ametis oma aednik abilistega kogu tehase kestvuse perioodil. Paruni aednik istutas muuhulgas ka hõbepajud Uuele tänavale.

Kirikupark oli piiratud madala taraga. Kirikust lõuna pool on paaril fotol näha eraldiseisev puidust kellatorn, mille kohta Annemarie Knorring, sündinud 1895. a, kirjutas järgmist³: “Kellatorn asus umbes 60 m kaugusel kirikust, kuna kirikul endal torni ei tohtinud olla, et meresõitjad seda Paluküla kiriku torniga segamini ei ajaks”. Sajandivahetuse kirikuparki mäletas ta nii: “Eesti kirikut ümbritses avar roheline aas, kuhu vabriku initsiatiivil oli kauneid puudegrupe istutatud. See kirikuväljaks kutsutud ala oli vabriku hobustele heina- ja karjamaaks, aga ühtlasi ka vabrikuaemetnike lastele mänguplatsiks. Suveõhtutel kogunesid lapsed kirikuväljale, et mängida röövleid, reisimist, peitust või pallimänge. Täiskasvanud mängisid aga madalakspüगतud rohul tennist.”

¹ Hiiumaa koguteos 2015, lk 813-19

² Vragar 1970, lk 75-76

³ Knorring 1969, Masing 2008

1913. a kirjeldati Kirikuparki ajakirjas Kodu nii⁴: “Ja siinsamas on Kirikupõld meelitamas, kus kesk lehtiloovat puiestikku maid vastu võetakse, muusikaga muidugi, ja mille Ohkamiste-alleel armastajad õhtuti ootamisevalus värisevad – saarte ja toomingate all, ning kus pühapäeviti mööda looklevaid jalgradasid vanemaid inimesi kirikusse näikse minevat - mehi ja naisi.”

Kirikupark Eesti iseseisvusaastatel

Hiiumaa esimene üldlaulupidu peeti helilooja T. Vettiku juhatusel Kärkla kirikupargis 1926. aastal. Selleks ehitati parki laululava, mida on jäädvustatud mitmetel fotodel (vt lisa 6). Fotod näitavad Uue tn äärset üsna tihedat haljasriba, kus domineerivad kased, näha on ka sangleppi. Nende istutusaeg võib jääda sajandivahetusse. Parki on laulupäeva meenutuseks 1996. a pandud mälestuskivi Evald Terase poolt näidatud kohale.

1929. a ehitati kiriku külge uus maast algav puust torn.

Kodukaunistamise ajastul 1930. aastatel tehti Kirikupõllule kõnniteed, asetati nende äärde istepingid ja nimetati puiestik Rahvuslikuks pargiks. (Puistut kujundati Kärkla postitöötaja Herbert Koidu eestvõttel)⁵. Kõnniteede korrrashoiu eest hoolitses linna elanikkond vabatahtlikult. Kuna aga maa-ala kuulus edasi Kalevivabrikule, ilmusid juulikuiti Rahvuslikuks parki heinasaod.⁶

1934. aasta aprillis kokku kutsutud Kärkla Noorte Ühingu peakoosolek seadis eesmärgiks: “Võimalust mööda hakata korraldama Kärkla kirikuvälja, mis kalevivabriku poolt lubatud kasutada kui Kärkla avalikku rahvaparki, ja kui juhatus võimalusi leiab, siis ehitada kirikuväljale ka kõlakoda ning suvine tantsupõrand.” 1936. a toimunud Hiiumaa kolmanda laulupäeva laulud kõlasid ka juba Kärkla pargis, uue kõlakoja lavalaudadelt.⁷

1930. aastatest on pärit hulk postkaarte Kirikupargist, enamik neist võetud kiriku lõunaküljelt. Kõigi võttekohta ei ole veel tuvastanud, kuna väga palju selleaegseid puid on tänaseks hävinud (lühema elueaga paplid, kuused, kased, sanglepad). Mõne suvise foto peal on näha kõrgem hein pargiaasadel, küllap niideti neid vaid kord-paar suve jooksul (lisa 6).

Kokkuvõttes võib pargi ajaloolise kujunduse ja haljastuse kohta öelda järgmist. Park on algselt kujundatud maastikupargi põhimõtetel. Ida- ja lääneservas on tihedamad puisturibad, keskel avarad pargiaasad, mis on liigendatud puu- ja põdsagruppidega. Korrapärestest elementidest on osaliselt säilinud pärnaallee Sadama tänava ja kiriku vahel, pärnade rivi Posti tänava ääres ja poolringis istutatud saared pargi lõunaosas. Parki istutati puid-põdsaid peamiselt perioodil 1865-1900 ning 1930. aastatel. Algselt olid puuliigid enamasti kodumaised – kask, sanglepp, saar, pärn, harilik kuusk ja mänd, üksikult ka vaher ja jalakas. Väga palju esineb sarapuupõdsaid, mis kohati on istutatud ribadena, kohti üksikult või gruppides. Võõrliikidest istutati hõbepaplit, halli haaba, hõbepaju, vene ja euroopa lehist (Sadama tn ääres ka must pappel, on nimetatud veel lõhnavat paplit ja harilikku pööki). Kärkla parkidele on omane ka viirpuu, kuid millal neid istutama hakati, on raske öelda.

⁴ Iit-sagit-sagit 1913, lk 1

⁵ Eesti pargid 1. 2007, lk 240

⁶ Vrager 1970, lk 75-76

⁷ Masing 2008, lk

Ajalooline teedevõrk oli võrreldes tänasega mõnevõrra teistsugune, kuid suures ulatuses siiski lookleva joonega ning kulges kiriku ja laululava vahel (vt lisa 5).

Kultuuripark nõukogude perioodil

1959. a (või siis teistel andmetel 1961. a) võeti Kärkla linnapark (Kärkla kultuuripargi nime all) looduskaitse alla.

1960. aastad

H. Jalasto (1960, lk 69) kirjeldab tolleaegset parki kui “uut ja hästi korrastatud puhkeparki”, kuhu on püstitatud “mälestussammas Suure Isamaasõja ajal fašistide poolt mõrvatud töötajatele”. Mälestusmärgi ajalugu on järgmine.⁸ 1945. aasta juunis kaevati Rannapargis 1941. a hukatud ja sinna maetud 34 inimese maised jäänused üles ja maeti Kärkla kultuuriparki. 1950. a paigaldati mälestussammas, mis 1957. a asendati praeguse dolomiidist obeliskiga. Nimetahvlid on hiljem vahetatud ja neile on nimesid juurde raiutud. Esimesed teadaolevad fotod monumendist on võetud 1965. a, mil siia maeti ümber 13 sõduri põrmud, kes 1941. a langesid lahingutes Hiiumaal. 1953. a maeti siia veel kolme inimese säilmed.

Obelisk püstitati vana pärnapuu alla (mida nüüdseks enam pole) ning ümbrus haljastati noorte tammedega, mis tänaseks on suured ilusad puud. Sinna istutatud elupuud on aga välja läinud. Algselt oli matmiskoht madala puitaiaga ümbritsetud. Matmiskoha ulatus pole teada, fotode järgi võib see olla ristkülik mõõtudega u 10 x 15 m (vt lisa 6).

H. Vain kirjeldab 1960. aastate parki nii:⁹ “Nuutri jõe kaldal asub Kultuuripark. Selles pargis kasvavad saared, vahtrad, sanglepad, paplid, pärnad, pihlakad, kased, kastanid, aga ka suur pöökpuu jt. Pargi kõlakojas korraldatakse vabaõhukontserte, samuti toimuvad siin laulupeod.”

Pargi põhjalikuma kirjelduse ja plaani mõõtkavas 1:2000 (lisa 5) on koostanud E. Eenok 1968. a: “Pargi valdaja: Kärkla Linna TSN Täitevkomitee. Hooldaja: Teeninduskombinaat “Hiiu”. Pargi lääneküljel on merre voolav oja (Nuutri jõgi). Läänes on 2/3 pargi piiri ulatuses sõjaväeosa ümbritsev tara.

Puhkepark. Kõlakojas korraldatakse vabaõhukontserte, toimuvad laulupeod. Tehakse jaanituld. Pargi põhiline osa on hästi korrastatud. Inetud on sõjaväe tara ja prahikraav selle ääres. Tänavaaäres olev tara on kohati lagunenu. Kõlakoja välimus on rahuldav, selle tagune ala on prahine ja umbrohtunud. Reljeef – tasane. Park on vabakujuline. Pargis on palju puudeta ala, puud kasvavad põhiliselt servadel. Pargi ääres voolav Nuutri jõgi pargile ilmet ei anna, seda varjab mustlepa rida.

Põhjaosas on kirik, lõunaosas kõlakoda, keskel on kaks võrkpalliplatsi. Pargis on standartse kujuga mälestusmärk 34-le fašistide poolt hukatud inimesele. Kõlakoja lähedal on kiik ja kividel olev korralik lõkkeplats. Peale kõlakoja ees olevate pinkide on pargis üks pink.

Pargis on umbes 17 liiki puid, domineerivad saared, pärnad, vahtrad, paplid, mustad lepad. Põõsastest on valdav sarapuu. Huvitavaim puudegrupp on ovaalselt istutatud saared. Suurimad puud on paplid ü 3,3 m, 2,6 m, 2,5 m ja kõrgustega vastavalt 20 m, 15m, 15m.”

⁸ Mart Mõniste andmetel; ka Vain 1966, lk 32

⁹ Vain 1966, lk 32

1970. aastad

Uue tänava äärne noorem pargiosa oli enne sõda arvatavasti planeeritud jaotada ehituskruntideks, mis siiski mingil põhjusel jäid täis ehitamata. Pargiks hakati ala kujundama 1974. aastal Eesti Looduskaitse Seltsi Hiiumaa osakonna eestvõtmisel.¹⁰

Hiiumaa rajooni looduskaitse alla kuuluvate parkide piiritlemise materjalides 1976/77. a kirjutatakse selle ala kohta nii: “Tombi tn äärne põhja-lõuna suunaline lagendik on saare ja vahtra ridadega riskülikuteks jaotatud.” Sedasama väidab ka Eenoki plaan (1968. a). 1970. aastatest pärit plaanil (lisa 5) on näha uusistutusi, millest on säilinud ainult 4 kuuske ja paar kaske pargi uues osas, samuti tänavaäärne sirelihekk, kõik muu koosneb jätkuvalt saare ja vahtra ridadest (ehk suureks sirgunud võsast).

Vana pargiosa kirjeldatakse 1976/77. a järgmiselt: “Park on vabakujuline, vaheldust pakuvad avarad muruväljakud. Korralikud pargiteed puuduvad, on ainult stiihiliselt väljakujunenud rajad. Tombi tn ääres on pargi territooriumil plaatidega kaetud jalgtee, mille kasutamine on aga võsa tõttu võimatu.

Pargi põhjaosas asub tegutsev kirik, lõunapoolses osas on lauluväljak estraadi ja pinkidega. 3,7 ha pargist on eriotstarbelises kasutuses, taraga piiratud ja külastajaile suletud.

Pargis asuv võrkpalliväljak on kaotanud oma otstarbe ja rohtunud. Istepinke on pargis vähe. Kiriku lähedal asub mälestusmärk fašismiohvritele. Siin kasvab kaks pärna ja elupuude rida. Kruusatatud tee, mis viib mälestusmärgi juurde on praegu rohtunud. Parki kasutatakse massiürituste korraldamisel ja puhkepargina. Park on niidetud ja pargipuistud hooldatud. Park kaldub võsastuma hõbehaavaga.”

Tekstis on toodud on ka kasvavate puittaimede loetelu, vt pargi dendroloogia, lisa 1.

OLEMASOLEVA OLUKORRA KIRJELDUS

Pargi piirid ja ümbrus

Linnapark asub Kärkla linna keskmes, põhikooli ja gümnaasiumi vahetus läheduses. Mererand jääb siit 600 m kaugusele, Kärkla kortermajade rajoon 500-900 m kaugusele.

Edelas on pargi piiriks Nuutri jõgi, läänes Nuutri jõkke suubuv kraav, idas uus tänav ja põhjas Posti tänav. Posti ja Uue tänava ääres on madal puithoonestus aedadega. Teisel pool Nuutri jõge on hooldatud haljasala peamiselt vanade ja keskealiste sangleppadega, mistõttu pargipoolne jõeäär on väga varjuline. Teisel pool kraavi, põhja pool on kaks erakrunti hoonete ja aedadega. Põhjapoolne krundiserv vastu kraavi on võsastunud (lepp, hõbepaju, vaher, toomingas), teine krunt on korrastatud ja sinna on pargist kena vaade.

Ülejäänud alal asus nõukogude perioodil tarastatud piirivalve territoorium. Tara on küll koristatud, kuid ala on siiaaani hooldamata ning sealsed hooned on tühjad. Kraavi ääres kasvab lepa-, toominga- ja vahtravõsa, laululava vastas on tihedam puistu vanade puudega.

¹⁰ Eesti pargid 1, lk 240

Pargi ruumiline ülesehitus ja kujundus

Park on pikliku kujuga ja tasase reljeefiga. Pargi põhjaosas asub Kärkla kirik, lõunaosas laululava. Neid ühendab kruusaga sillutatud kergliiklustee, mis on põhja-lõuna suunaline, umbes 450 m pikk ja 3-4 m lai.

Park on rajamisest alates olnud vabakujuline ja koosneb kahest ikka veel eristuvast osast – ajalooline pargiala ning hiljem liidetud Uue tn äärne u 25 m laiune riba.

Ajalooline pargiala jaotub erineva iseloomuga osadeks:

- vanade pargipuude ja sarapuudega kolmnurk kirikust läänes;
- peamiselt avatud, üksikute suurte puudega kiriku ümbrus;
- peamiselt sangleppadega haljastatud kraavi- ja jõeäärne osa teest lääne pool;
- üksikute puude ja puuderühmadega piklik pargiaas teest ida pool;
- põhja-lõuna suunaline tihedam puisturiba erinevate pargipuude ja sarapuudega, mis eraldab vana parki uuemast osast.

Nii pargi ida- kui lääneserv näeb välja nagu Hiiumaale iseloomulik puisniit, seda eriti aprilli lõpus ja mais, kui seal õitsevad rikkalikult võsaülane ja kollane ülane. Seda muljet süvendab ka pargi arvukaim põõsaliik, sarapuu, mille all kevadlilled meelsasti kasvavad.

Pargi uuemal osal kujundus puudub – tegemist on pika muru-koridoriga, mis Uue tn poolt on peaaegu täies ulatuses piiratud sirelihekkidega (osalt võsastunud vahtra ja saarega). Vana pargihaljastust ääristab tihe keskaelistest vahtra- ja saarepuudest riba, mis näeb välja nagu oleks korduvalt mahavõetud võsariba lõpuks lastud suureks kasvada. Veidi puid kasvab ka koridori sees, neist dekoratiivsemad on mõned maani ulatuva tiheda võraga kuused. Seda koridori kasutatakse peamiselt massiürituste ajal või siis talvel suusatamiseks.

Pargi 20. sajandi alguse teedevõrk on mõnevõrra muutunud. Peatee kulgeb nüüd Posti-Sadama tn nurgalt lauluväljakule ja sealt Nuutri tänavale. Varem olid peateed suunatud kirikule ning tee läbi pargi kulges kaarega läbi idapoolse puistu. Sealt läheb praegu sissetallatud jalgrada.

Pargi rajatised ja väikevormid

Laululava ja selle esine pinkidega ala on heas korras, värvitud Kärkla linna vapi värvides helesiniseks ja valgeks.

Pargis on kolm mälestusmärki.

Kirikust lõuna pool on nõukogude perioodile tüüpiline II maailmasõjas aastail 1941–1945 langenute obelisk, mille juurde on maetud üle 40 inimese (ajaloomälestis).

Kiriku peasissekäigu ees on 2012. a rajatud mälestusmärk II maailmasõjas langenud hiidlastele (autorid E. Liiv, M. Kerge). Istuva mehe kuju kõrvale graniitplokkidele on raiutud 685 nime – kõik sõja erinevatel lahingutandritel hukkunud hiidlased.

Hiiumaa esimese laulupäeva toimumise kohale on 1996. a asetatud väike kivi tekstiga: 70 aastat Hiiumaa laulupeost 1926–1996.

Pargi kirdenurgas asub asfalteeritud parkla, mida kasutatakse ürituste ajal, muul ajal seisab tühjalt. Siia on paigaldatud konteinerid prügi sorteerimiseks.

Pargis on kaks teabetahvliit, üks lõunapoolse sissepääsu ja teine kiriku juures, mis tutvustavad parki, kirikut ning mälestusmärke.

Pargis puuduvad pingid peale nende, mis on kiriku ning lauluväljaku juures.

Pargi pinnas, veeolud, puistu ja rohttaimestik

Pargi pinnas on Kärdlale iseloomulikult liivane ja märjal ajal kohati liigniiske, Nuutri jõe kõrge veeseisu ajal esineb üleujutusi. Lauluväljaku ja Nuutri jõe vahele tekib siis Hõbesaar. Kraavid on kevadel vett täis, kuid jäävad suvise põua ajal peaaegu kuivaks.

Puudest domineerivad pargis suurelt kodumaised liigid: sanglepp (d max 82 cm), harilik saar (d max 110 cm) ja vaher (d max 65).

Esineb ka harilikku kuuske ja mändi, harilikku pärna (d max 87 cm), harilikku tamme (d max 96 cm), harilikku jalakat, aru- ja sookaske (Abneri 2008 andmetel ka kuldkaske), hõberemmelgat, raagremmelgat, punakat remmelgat, harilikku pihlakat, pooppuud, harilikku toomingat ja isegi halli leppa (Hiiumaal haruldane liik). Harilik kuusk kiriku lõunaküljel on silmatorkavalt tiheda ja ühtlase võraga.

Võõrliikidest on üksikute isenditena esindatud tatari vaher, aed-õunapuu, harilik hobukastan, harilik valgepöök (d 20 cm), hariliku pöögi punaselehine vorm (d 15), suurelehine pärn ja läänepärn, hõbehaab (d 48), hall pappel (ü 360, pargi jämedaim puu), okaspuudest euroopa ja vene lehis (d 78 ja d 53), euroopa nulg, värdsnulg, sitka kuusk, mägimänd ja värd-jugapuu.

Keskkonnaameti andmetel on sanglepad ja saared kuni 24 meetri kõrgused, hall haab kiriku juures üle 26 meetri kõrgune.

Joonisele (lisa 7) on kantud kokku 815 puud: 227 saart, 160 sangleppa ja 1 hall lepp, 160 vahtrat, 29 kaske, 12 paplit, 3 õunapuud, 96 kõva lehtpuud (peamiselt tammed, pärnad, jalakad), 78 muud lehtpuud (toomingas, pihlakas jt), 4 mändi, 38 kuuske ja 7 muud okaspuud. Kogu pargis on puid siiski mõnevõrra rohkem, seda peamiselt vahtra- ja saarevõsude näol, mis kasvavad vana ja uue pargiosa vahel.

Pargis on arvukalt põõsaid ja põõsastikke. Peale suurelt domineeriva sarapuu leidub üksikuid põõsaid järgmistest kodumaistest liikidest: harilik türnpuu, mage sõstar, kibuvitsad, ning võõrliikidest: Thunbergi kukerpuu, suur läätspuu, karvane viirpuu (istutatud gruppina), läikiv tuhkpuu, harilik ebajasmiin, harilik lumimari, ungari ja harilik sirel (hekina).

Ka Kärdlale tüüpilist viirpuud (üsna raskesti määratletav liik, arvatavasti siiski üheemakaline viirpuu) leidub siin suurte põõsastena.

Kokku 2015. a 47 liiki puittaimi, neist 21 kodumaist ja 26 võõrliiki.

Lisas nr 1: Kärkla rannapargi dendroloogia on toodud pargi puittaimede nimekiri 2015. a ja varasemate inventeerimiste järgi. Pargis esinevaid puittaimi on põhjalikumalt inventeeritud 1976/77. a (Metsaprojekt), 1983. a (Elliku ja Roht) ja 2008. a (Abner). Üksikuid liike on märgatud-mõõdetud ka varem (Vrager 1970, Paivel 1955, Zvirgzds 1973).

Rohttaimestik pargiaasadel on võrdlemisi lopsakas ja triviaalne, kohati (nt kirikust lõuna pool) esineb ka kenasti õitsevaid niidutaimi nagu harilik nurmenukk, punane ristik, aasristik, h. raudrohi, kibe tulikas, mets-lõosilm, h. käbihein, ümaralehine kelluke, hapuoblikas, pungkirburohi, h. kortsleht, h. näär, keskmine teeleht, külmamailane, kirikakar jt.

Naat õnneks ei ole eriti levinud, kuid esineb siiski laikudena siin-seal. Hõbehaabade ja hallide paplite ümbruses on levinud ka nende juurevõsud.

Liigirikkam rohttaimestik eriti kauni kevadise õitsemisega esineb peamiselt puude all ja sarapuude ümbruses: harilik sinilill, võsaülane, kollane ülane, metstulikas, h. nurmenukk, mets-lõosilm, ojamõõl, kanakoole jt.

Varasemalt (isegi veel 1990. aastate algul) niideti parki nagu heinamaad - kord või paar suve jooksul, osalt traktorite, osalt ka vikatiga. Praegu niidetakse parki üsna tihedalt muruniiduki ja trimmeriga. Sel aastal alustati niitmise juba ülaste õitsemisajal.

Joonisel (lisa 7) on tähistatud liigirikkama rohttaimestikuga alad, mida tuleks niita märksa hiljem kui tavalist muru.

Muu elustik

Pargi muu elustiku (loomastik, putukad, jne) kohta puuduvad analüüsid. Keskkonnaameti andmetel elavad pargis kaitsealused nahkhiired: veelendlane ja põhja-nahkhiir. Nuutri jões kohtab vesipappi.

Välitöödel oli näha-kuulda, et pargis tegutsevad oravad ja arvukalt on laululinde.

PARGI VÄÄRTUSED

Ajaloolised ja pargikujunduslikud väärtused

Linnapark on 150 aastase ajaloo park, algselt rajatud kiriku ümbruse kaunistamiseks ja vabrikametnikele lõõgastumiskohaks, Eesti vabariigi ajal kujundatud linnarahva puhkepargiks ning järjepidevalt hooldatud kogu selle aja jooksul. Pargi iseloom maastikupargina ja algsed kujunduspõhimõtted on säilinud. Väärtuslik on siin säilinud ja Kärblale väga iseloomulik jõgede ja kraavide äärne hõre sanglepupuistu, samuti puisniidulaadne haljastus pargi idaosas.

Dendrooloogilised väärtused

Dendrooloogilise väärtuse mõõdupuuks peetakse liigirikkust, harulduste esinemist ja eriti vanu ning suuremõõtmelisi puid.

Park on liigirikuse poolest alla keskmise. Vanimad pargi rajamisajast säilinud puud on saared, pärnad ja tammed, kuid neid pole väga palju ja nende tervis pole enamasti kiita. Erilisi haruldusi pole, huvitavad liigid on harilik valgepöök (d 20 cm), hariliku pöögi punaselehine vorm (d 15), hall pappel (d 115) ning Kärbla parkidele omane viirpuu. Harilik kuusk kiriku lõunaküljel on silmatorkavalt tiheda ja ühtlase võraga.

Ökoloogilised väärtused ehk tinglikult loodusväärtused

Elustikulise mitmekesisuse vanades parkides loovad vanad laiavõralised puud (ennekõike lehtpuud), liigirikkus (eelkõige kodumaiste liikide osas), puistu mitmerindelisuus ja -vanuselisuus, mosaiikne ja varieeruv struktuur, põõsastike esinemine, õitsvate rohttaimede esinemine (varieeruv niitmisrežiim), veekogu lähedus, lamapuit, oksahunnikud, kivihunnikud jne.¹¹

Eelnevat mõõduks võttes on pargi ökoloogiline väärtus üle keskmise, kohati isegi suur. Positiivne (peale vanade puude) on puistu mitmerindelisuus ja -vanuselisuus, põõsastike esinemine ja jõe ning kraavi lähedus.

Rekreatiivsed väärtused ja turismipotentsiaal

Park on väärtuslik haljasala Kärkla keskmises kohalikele elanikele, kaunis raamistus Kärkla kirikule ning suvine ürituste toimumise koht. Pargi väärtus turismiobjektina võiks tõusta, kui parki ökoloogilises suunas arendada, milleks on head eeldused.

Kokkuvõttes on Kärkla linnapark suure kohaliku väärtusega puhkepark, mis peegeldab Kärkla ajalugu vabrikuasulana. Põhiliseks väärtuseks on säilinud kujundus maastikupargina, looduslähedane ja Hiiumaale tüüpiline haljastus, sh vanad lehtpuud ja sarapuu-põõsastikud.

PARGI SÄILITAMISE JA HOOLDAMISE PÕHIMÕTTED

Olemasolevat väärtuslikku haljastust ning põõsaid ja põõsastikke tuleb säilitada ja hooldada. Selleks on vajalikud käesolevas hoolduskavas kirjeldatud raied ja muud kirjeldatud meetmed.

Saaresurma nakatuvaid puid tuleb järjepidevalt likvideerida, kuni jäävad alles vaid haigusele vastupidavad isendid.

Pargis leidub võrdlemisi palju noori ja keskealisi puid, mis asendavad vanu. Uusistutusi oleks vaja planeerida vaid mõningate ajalooliste liikide osas (euroopa ja vene lehis). Lisaks on väga vähe noori puid järgmistest liikidest: sanglepp, sookask, harilik pihlakas ja h. kuusk. Võimalikud uusistutused tuleks planeerida olemasolevate puude ja rühmade päikesepoolsele küljele ning üksikpuid parki läbiva peatee äärde. Kuusk kasvab hästi ka varjus.

Pargi põõsarinnet ja madalamat puurinnet tuleks mitmekesistada, eriti õitsvate ja viljakandvate liikide osas. See suurendaks pargi atraktiivsust nii inimeste kui lindude jaoks, samuti pedagoogilist väärtust koolilaste jaoks (õuesõpe!). Sobivad liigid on harilik lodjapuu, h. kikkapuu, h. kuslapuu, h. kukerpuu, magesõstar, erinevad kibuvitsad, h. pihlakas, h. toomingas, toompihlakas, aed-õunapuu ja muidugi harilik kadakas. Park on piisavalt suur ka mõne lumimarja põõsastiku jaoks, mis parkidest peaaegu täielikult likvideeritud on.

Kuna pargil on suur ökoloogiline väärtus, tuleks seda hoida ning edasi arendada niitmisrežiimi osas. Hilisem niitmine aladel, kus õitsevad looduslikud kevadlilled, muudab parki ka atraktiivsemaks.

Linnapargi avarad aasad võimaldavad ilusaid vaateid kirikule, ja neid tuleb jätkuvalt hoida niidetuna.

¹¹ Sinijärv 2012

Järgmised probleemid tuleks lahendada pargi rekonstrueerimisprojektiga:

- Posti ja Uue tänavate äärse haljastuse uuendamine
- võimaliku kergliiklustee rajamine Uue tänava äärde
- Nuutri jõe äärse osa ja laululava ümbruse kujundamine
- uue pargiosa sidumine vana pargiga
- parkla ümbruse kujundamine
- mängu- ja tegutsemisvõimaluste loomine lastele
- istumiskohtade paigutus
- asendusistutused vanadele pargipuudele

Meetmed elurikkuse parandamiseks pargis

Liigirikkuse seisukohalt on kõige parem, kui pargis on erineva rohttaimekooslusega ja erineva hooldusrežiimiga osad. Hilissuvine niitmine pargiaasadel sobib nii seal õitsevatele taimedele kui paljudele nende õitel toituvatele liblikatele, mardikatele ja kiletiivalistele. Samuti on oluline surnud ja erinevas lagunemisastmes puidu olemasolu pargi kõrvalisemates osades (oksad, tüved, lehed). Pargis sarapuude all võib jätta mõni aasta niitmata ja alati lehed riisumata, mis võimaldab taimede seemnetel valmida ja putukatel talvituda ja see omakorda rikastab lindude toidulauda. Paljudele väikeimetajatele, eriti siilidele ja karihiirtele on pargis olulised kõikvõimalikud varjepaigad nagu lamapuit, kannud, oksahunnikud ja ka tihedam taimestik. Väärtuslikuks päevaseks varjepaigaks on ka kõrgema taimestikuga ribad puude, põõsaste ja kivide ümber, millega tuleks niitmisel arvestada.¹²

Tihedad põõsastikud, samuti okaspuud ja -põõsad on head lindude pesituskohad.

Elurikkust pargis parandaksid järgnevad meetmed:

- 1) puudealuse liigirikka taimestikuga alade niitmine ainult 1 kord hilissuvel või sügisel;
- 2) kuival aastal võib madalama rohttaimestiku niitmata jätta;
- 3) suurte kivide ümber (kus ei kasva puude juurevõsusid ega naati) võib jätta niitmata;
- 4) tihedamates puistu osades jätta lehed riisumata;
- 5) murult sügisel riisunud lehed võiks jätta sobivasse kohta parki kõdunema;
- 6) tihedamates puistu osades võib jätta maha oksahunnikuid ja mõne langetatud tüvejupi, samuti võib jätta kõrgemaid kände;
- 7) mitmekesistada põõsarinet ja madalamat puurinet eriti õitsevate ja viljakandvate liikide osas (nt harilik lodjapuu, h. kuslapuu, h. kukerpuu, magesõstar, kibuvitsad, pihlakas, toomingas, toompihlakas, aed-õunapuu, h. kadakas jt)

¹² Sinijärv 2012

RAIED

Puude raie

Planeeritavad raie tüübid on sanitaarraie, harvendus- ja kujundusraie. Raiutavad puud on märgitud joonisele (lisa 7) ja osa neist ka tabelisse (lisa 3). Puude märkimist raieks oleks soovitatav teha käesoleva töö autori juuresolekul ja järelvalvel.

Raiete põhimõtted

Raiutakse surnud ja surevad puud, sh saaresurmast tõsiselt tabandunud puud ja ohtlikud puud. Ohtlike puudena on käsitletud teede ääres kasvavad halvas tervislikus seisundis, viltu vajunud, murdunud latvadega jne puud. Surevate puude hulgas on ka hulk vanu sangleppi.

Erandina jäetakse alles mõningaid vanemaid surnud ja surevaid puud, peamiselt sookaski elustikupuudena idapoolses puisturibas. Samuti säilitatakse ajalooliste puude kände.

Parandatakse vanade ja väärtuslike põlispuude elutingimusi – eemaldatakse nende võrade sisse kasvavad noored puud, peamiselt vahtrad.

Kujundusraietega avardatakse vaateid kirikule, struktureeritakse olemasolevaid pargiaasu ja nendevahelisi koridore/teeradasid.

Harvendatakse isetekkelisi puuderühmi, et anda väärtuslikumatele isenditele rohkem ruumi. Harvendatakse tihedat puisturiba vana ja uue pargiosa vahel, kus peamiselt kasvavad vahtrad ja saared (d 15-35 cm). Eelistada tuleb terveid ja korraliku võraga puud, sh eriti saari, millel puuduvad saaresurma tunnused. Kuna sealne puistu on väga tihe, saab lõpliku valiku teha vaid kohapeal (asjatundja peaks märgistama säilitatavad puud). Plaanile on märgitud vaid üldised suunised.

Joonisele on kokku märgitud 263 raiutavat puud, neist suurem osa saared, sanglepad ja vahtrad. 18 raiutavat puud on ajaloolised puud, rinnasdiameeter (d) > 50 cm; kuid kaaluma peab veel vähemalt 6 vana halva tervisega puu raie, sh lehised kiriku ees.

Ajalooliste puude kände säilitada ajaloolise mälestusmärgina ning ka pargi elurikkuse huvides.

Pargimuruga aladel tuleb kännud lõigata ja freesida sedavõrd madalaks, et need ei segaks edaspidi muruniitmist. Tihedama puistuga aladel (ala nr 3) võib jätta 30-40 cm kännud. Toomingate, remmelgate ja pihlakate osas võib kohati teha noorendusraiet ehk siis kiratsevate ühe- või mitmetüveliste puude mahasaagimine ning järgnevatel aastatel kännuvõsude säilitamine põõsana.

Suurte puude raie ja vedu peab toimuma ajal, mil puud on raagus ja maapind on külmunud.

Raie ja veo käigus kahjustatud muru tuleb taastada, st mullaga täita roopad. Noori lehtpuud ja võsa võib raiuda ka varasügisel kuival ajal. Puud on sel ajal veel täies lehes ning raie nõrgestab siis kõige enam nende kasvujõudu.

Põõsaste raie

Üldiselt säilitatakse kõik põõsad.

Isekülvunud põõsad (tabelis nimetamata) võib säilitada sobivates kohtades (puistu servas, kivide kõrval, puude all) – nt kibuvits, magesõstar, lodjapuu, kukerpuu, türnpuu, kuslapuu jt.

Likvideerida tuleb (vt joonis ja tabel lisas 4):

- 1) sirelipõõsas (nr 1) Posti tn ääres, kuna takistab nähtavust ristmikul.
- 2) sarapuu pargi loodenurgas, kuna on liiga Posti tn servas ning kasvab elektriliinidesse.
- 3) Thunbergi kukerpuu põõsad (nr 28) obeliski juurest, kuna need on võrdlemisi kidurad ega suuda konkureerida umbrohu ja puuvõsudega, mis neist läbi kasvavad. Ka on tegemist veidra reaga, mis ei haaku ümbruse vabakujuliste istutustega.
- 4) Laulupäeva-kivi juures kiratsevad mägimänd ja jugapuu tuleks istutada mujale, sest kivid ei kaunista. Ilmselt kannatavad nad liigniiskuse tõttu.
- 5) kidurad sirelipõõsad pargi lõunaosas (nr. 19), mida on korduvalt trimmerdamisel vigastatud. Põõsarida tekitab mõttetu raskesti hooldatava terava muru-kolmnurga tänava ja vana sarapuu-põõsastiku vahele.

PUITTAIMESTIKU HOOLDUS

Puude hoolduslõikus

Puude hoolduslõikust peab tegema arborist või vastavate oskustega spetsialist.

Vanadel puudel peab eemaldama kuivanud oksa, kui need paiknevad teede või käiguradade läheduses. Jämedaid kuivanud oksa lõigata mitmes jaos, viimane lõige teha oksakrae juurest, seda kahjustamata. Tüükaid mitte jätta.

Tammede jämedad kuivanud oksad on üldiselt tugevasti tüve külge kinnitunud ning neid eemaldama ei peaks, kuna nad on osa puu iseloomust. Lisaks on kuivanud tammepuit elustikuliselt väärtuslik nii putukatele kui lindudele.

Üldjuhul mitte laasida puude madalal paiknevaid elusaid võraoksi. Ka ei tohi eemaldada mitmetüveliste puude jämedaid ($d > 20$ cm) harusid. Erandina tuleks harvendada vanade likvideeritud pärnade ja jalakate kännuvõsusid diameetriga 5-15 cm (vt tabel), mis praegu annavad puule põõsja välimuse. Alles võiks jätta 3-5 tugevamat võsu.

Põõsaste ja põõsastike hooldamine

Sarapuud taluvad hästi noorendamist, isegi täielikku tagasilõikust ning on väga pikaealised. Linnapargi sarapuud on enamasti vanad ja võimsad ja vajavad noorendamist, st vanade ja kuivanud okste/tüvede eemaldamist kuni 1/3 ulatuses.

Seevastu (üheemakalised) viirpuud lõikamist ei vaja. Eemaldada võib siiski kuivanud oksa.

Karvase viirpuu põõsad (kunagised hekid) vajavad turgutamist. Üksikuid vanemaid oksa võiks ära lõigata, säilitades samal ajal nooremad oksad ja võsud. Kiduramad põõsad võib ka täiesti

maha lõigata, andes rohkem ruumi teistele. Põõsaste aluseid võiks multšida puulehtede ja muruniitega.

Sireli- ja ebajasmiihekkidest tuleb samuti järjepidevalt eemaldada vanu oksid, et hoida neid alt tihedate ja elujõulistena. Hekk peab olema alt laiem ja ülevalt kitsam, mitte vastupidi. Hekke võib lasta veidi laieneda pargi poole ja piirata tänava poolt. Sirelihekid tuleb puhastada noortest vahtra ja saare võsudest. Mõni vanem/ilusam puu võib valikuliselt jääda.

Muudele põõsastele võib teha noorenduslõikust iga 4-5 aasta tagant, lõigates ära 1/3 vanemaid oksid.

Kõikide põõsaste puhul tuleb jälgida, et seal ei hakkaks kasvama vahtra jm puude seemikuid.

Kiratsema jäänud põõsastele võib kevadel anda täisväetist (NPK) või multšida nende ümbrust kõdusõnniku või kompostiga. Kiratsemise põhjuseks on üldjuhul siiski liiga tihe vari.

PARGIAASADE JA ROHTTAIMESTIKU HOOLDUS

Puudealuse väärtusliku rohttaimestiku hooldus

Joonisel: Kärkla linnapargi raieplaan ja hoolduskava (lisa 7) on tähistatud väärtusliku rohttaimestikuga alad, peamiselt puude ja sarapuupõõsaste alused, mida tuleks niita harilikust pargimurust hiljem.

Puudealust pargiala tuleb niita üks kord aastas, mitte enne jaanipäeva, soovitavalt hilissuvel või sügisel. Eriti hea taimestiku liigirikkusele on niitmise aega aastate lõikes varieerida – juulist septembrini. Kuival suvel võib kohati jätta ka niitmata. Niitmiskõrgus ei tohi olla madalam kui 4 cm, sobiv on 6-8 cm.

Hea on kasutada lattniidukit või (teritatud) lõiketeraga trimmerit, mis ei purusta rohttaimi nagu trimmerinöör või muruniiduk. Trimmeri kasutamisel tuleb vältida puutüvede ja põõsaste vigastamist. Pargis võiks korraldada ka vikatiga niitmise võistlusi!

Hea oleks niide kokku koguda ja sobivas kohas komposteerida.

Olemasolevaid teeradu võib vajadusel niita paar korda suve jooksul muruniidukiga.

Jõekalda ja kraavide hooldus

Jõekallast ja kraaviservi niidetakse vajadusel sügisel. Niide eemaldada.

Murude hooldus

Pargiaasu, kus ei ole näidatud väärtuslikku rohttaimestikku, võib hooldada tavalise pargimuruna. See on vajalik eelkõige aladel, kus toimuvad suvised üritused. Kõrvalisematel aladel võib sobiva tehnika olemasolul niita harvem, kuid siis peab heina kokku koguma.

Pargimuru niidetakse iga 10-14 päeva tagant või vastavalt vajadusele u 10 korda suve jooksul. Võimalusel alustada niitmist peale nurmenuku õitsemist. Muruniidukiga on odavam niita pigem tihemini, sest kõrge heina niitmine kulutab palju bensiini ning maha jääb paks kiht niidet, mis on inetu ja rikub muru. Muru ei tohi kunagi niita liiga madalalt, see mõjub

heintaimedele halvasti ja soodustab pigem umbrohtude ja sambla kasvu. 4-5 cm on sobiv pargimuru kõrgus peale niitmist.

Sügisel tuleb murule kogunenud paksem lehtedekiht ära riisuda, kuna see kahjustab murutaimi. Lehed tuleks sobivas kohas kompostida. Üks võimalus on ka lehtede purustamine/multšimine, milleks on vaja spetsiaalse multšimisteraga niidukit. Üldjuhul linnapargi murud siiski väetamist ei vaja, pigem vastupidi. Väetamist vajab muru, mida pidevalt tallatakse ja madalalt niidetakse.

Kokku riisutud puulehti võiks laotada noorte puude ümber (mitte liiga lähedale tüvele!) ning põõsaste alla, kus nad tõrjuvad umbrohtu ja soodustavad puude-põõsaste kasvu. Kompostimisala võiks rajada näiteks uuemasse pargiossa.

TEEDE HOOLDUS

Linnaparki läbival asfaltteel (linna hooldatavate tänavate nimekirjas) ja teel parklast kirikuni lükatakse vajadusel lund ja tehakse libedusetõrjet (liiv). Kevadel koristatakse asfaldilt puisteliiva jäägid. Vajadusel parandatakse asfaldi auke.

Kruusateele lisatakse vajadusel purustatud kruusa. Muru niitmisel ei tohi niide jääda teele.

Istuva sõduri monumendi ümbrus. Muruvuukidega betoonkivi-pinnalt niidetakse muru kas kogujaga niidukiga või eemaldatakse niide käsitsi (harjaga, luuaga). Siledalt betoonkivipinnalt koristatakse igasugused jäägid (liiv; niide; lumi) käsitsi ja vajadusel parandatakse. Kruusapind hoitakse puhtana ja jälgitakse, et geotekstiil kusagilt ei paistaks ega lipendaks.

RAIE- JA HOOLDUSTÖÖDE MAHUD

Puude raie ja vedu

Raiutavad puid kokku: 263 puud, neist:

- 18-24 puud rinnasdiameetriga 50-80 cm, peamiselt sanglepad ja saared;
- ülejäänud puud d 10-48 cm, valdavalt saared ja vahtrad.

Põõsaste raie: 10 tk

Puudealuste niitmine: 10640 m²

Pargimurude niitmine: 2,7 ha

Kraaviservade ja jõekalda niitmine: 530 jm

KASUTATUD KIRJANDUS JA MATERJALID

- Eesti pargid 1. 2007. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet, Tallinn, lk 240
- Hiiumaa: loodus, aeg, inimene. 2015 (koost. Põllo, H., Telvik, A., Mäeots, E.; peatoim. Põllo, H.). Hiiumaa Teabekapital, Kärkla. Lk 813-19
- Iit-sagit-sagit. Kärkla kalevivabriku asundusena. Ajakiri Kodu nr 1, 1913. a (lk 1-6)
- Jalasto, H. 1960. Hiiumaa. Tallinn, lk 69
- Karma, O. 1963. Tööstuslikult revolutsioonilt sotsialistlikule revolutsioonile Eestis. Tallinn
- Kaskor, V. 2003. Hiiumaa ringteed. Tallinn
- Knorring, Annemarie v. Parun Ernst Ungern-Sternberg ja Kärkla Kalevivabrik, "Baltische Briefe" nr. 15, 1969
- Pauska, T. 1984. Pilguheit minevikku: Kärkla algus ja alguspäevad. Hiiu, nr 19
- Pauska, T. 1987. Pilguheit 1806. ja 1830. a Kärdlasse. Nõukogude Hiiumaa 19. märts 1987
- Sinijärv, U. 2012. Kunst ja loodus pargis. Kujunduslike ja liigikaitseliste eesmärkide ühendamine parkide restaureerimisel ja hooldamisel Saaremaa looduskaitsealuste parkide näitel. Doktoritöö. Eesti Kunstiakadeemia, Tallinn
- Vain, H. 1966. Mööda Hiiumaad. Tallinn, lk 32
- Vrager, E. 1971. Hiiumaa ja hiidlased. Toronto, lk 75-76

Keskkonnaamet, Hiiu-Lääne-Saare regiooni, Kärkla kontori arhiiv

- Eenok, E. 1968. Hiiumaa rajooni looduskaitsealuste parkide inventeerimine
- Hiiumaa rajooni looduskaitse alla kuuluvate parkide piiritlemise materjalid (koost. E. Tasa) Ü/K "Metsaprojekt", Eesti Metsakorralduskeskus 1976-77, sh skeem Kärkla linnapargi piiridega 1:10000.
- Zvirgzds, A. 1973?, Hiiumaa parkides esinevate võõrliikide nimistud

Muinsuskaitseamet

- ERA.T-76.1.11470 (A-1221) Kärkla linna kujunemine. Ajalooline õiend (koost. Tõnu Hagelberg). Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. 1984, Tallinn
- ERA.T-76.1.11546 (A-1297) Kärkla linnaehituslik areng ja ettepanekud vanalinna kaitsetsooni moodustamiseks. Köide III. Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. 1984, Tallinn

Muud käsikirjad ja kaardid

- ERA.T-6.3.1531 Kärkla alevi planeerimise kava 1934. a (mõõtnud, looditud ja valmistanud maamõõtja A. Toom 1933/34. a)
- ERA.T-6.3.1533 Kärkla alevi plaan, algusplaani valmistanud A. Aun, kinnitatud 1921. a
- Abner, O. 2008. Ülevaade Kärkla linnahaljastusest. Käsikiri Kärkla Linnavalitsuse/Hiiu vallavalitsuse arhiivis
- Elliku, J., Roht, U. 1983; Paivel 1955. Hiiumaa parkides esinevate võõrliikide nimistud (Käsikirjalised andmed Heldur Sanderi erakogust)
- Masing, T. 2008. Murutennisest tänasesse päeva (Hiiumaa tenniselugu). Käsikiri/fail fotodega Hiiumaa Muuseumis

Seadused, määrused

- ENSV Ministrite Nõukogu määrus 5. 06. 1959. nr 218 "Abinõudest parkide säilitamiseks ja korrastamiseks vabariigis"

Hiiumaa rajooni TSN TK otsus 20. 09. 1961. a “Looduskaitsest Hiiumaa rajoonis”

Kultuuriministri määrus nr. 20, 10.09.1999. Kultuurimälestiseks tunnistamine, RTL 1999, 129, 1797

Kultuuriministri käskkiri nr 144, 28. 03. 2007. Kultuurimälestistele kaitsevööndite määramine, RTL 2007, 28, 516

Looduskaitseseadus, RT I 2004, 38, 258

Muinsuskaitseseadus, RT I 2002, 27, 153

Vabariigi Valitsuse määrus nr 64, 3. 03 2006. Kaitsealuste parkide, arboretumite ja puistute kaitse-eeskiri, RT I 2006, 12, 89

Vabariigi Valitsuse määrus nr 151, 29.06. 2006. Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid, RT I 2006, 33, 251

Internetiallikad

Fotode infosüsteem <http://www.ra.ee/fotis/>

Geni (sugupuud) www.geni.com

Keskkonnaregister http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?reg_kood=KLO1200530&mount=view

Maa-Ameti Geoportaal <http://xgis.maaamet.ee/xGIS/XGis>

Kultuurimälestiste riiklik register: <http://register.muinas.ee/>

Fotokogud

Andrus Martini postkaardikogu

Dan Lukase fotokogu

Hiiumaa Muuseumi (HKM) fotokogu

Mart Mõniste fotokogu

Tartu Ülikooli Kunstikabineti fotokogu

Veljo Ranniku fotokogu Muinsuskaitseameti arhiivis

Suulised ja kirjalikud andmed 2015

Helgi Põllo, Maie Jeaser, Mai Sinilaid, Mart Mõniste